

Het Witte kristallijne kalkstenen beeld

Van Tanki Leendert

Drs. Raymundo A.C.F. Dijkhoff

Intern Rapport no. 22
Nationaal Archeologisch Museum Aruba
April 2010

Introductie

Vondstmelding mevr. Francelina Werleman-Wolter 1982

Jarenlang is een wit kristallijne kalkstenen beeld, gevonden te Tanki Leendert (zie fig. 1) onderdeel geweest van de permanente expositie van het voormalig Archeologisch Museum Aruba (nu: Nationaal Archeologisch Museum Aruba). Dit is gebeurd kort nadat in december 1981 het Archeologisch Museum Aruba (AMA) officieel geopend werd. In oktober 1982 had mevr. Francelina Werleman-Wolter het AMA een bezoek gebracht met een vondstmelding over een antropomorf beeld dat haar zoon 20 jaar eerder (1962) gevonden had in een rooi te Tanki Leendert. Het zou gedeeltelijk uit de wand van de rooi hebben gestoken nadat het geregend had. In die tijd woonden ze in deze buurt en na de vondst van haar zoon had ze het beeld thuis gehouden, ervan uitgaande dat het “iets van de Indianen” was. Tijdens haar bezoek wilde ze weten of het AMA de ouderdom van dit beeld kon determineren. Toen mevr. Werleman-Wolter de volgende dag het beeld meenam, was het museum personeel enthousiast, maar zeer sceptisch ten opzichte van de manier waarop zij dit beeld in haar bezit had gekregen. Het blijkt dat na een vragenronde haar verhaal heel consistent bleek te zijn waardoor toentertijd haar verhaal geloofd werd (Boerstra 1985:410).

Centrale attractie in permanente expo AMA

Dit kristallijne kalkstenen beeld is door de jaren heen een centrale attractie geweest van de permanente expositie van het AMA. Er is voor zover ons bekend één wetenschappelijk artikel over dit beeld gepubliceerd (Boerstra 1985), terwijl één foto van dit beeld gebruikt is in een wetenschappelijke publicatie over de Arubaanse prehistorie (De Palm 1985). Het beeld heeft zelfs in de jaren '90 model gestaan voor een postzegel in een serie van 3 postzegels over het museum (ontwerper Nigel Matthew). Echter, door de jaren heen is de archeologie op Aruba exponentieel gegroeid en kwamen er steeds meer wetenschappers en archeologen op Aruba die hun weg naar het AMA en haar expo vonden (Dijkhoff en Linville 2004:37-51). Binnen deze ontwikkeling zijn er ondertussen ook twee landskinderen die afgestudeerd zijn als archeoloog (1997 en 2003) en werkzaam zijn bij het Nationaal Archeologisch Museum Aruba (NAMA). In de 29 jaren dat het museum bestaat en de ruim 15 jaren dat dit bewuste beeldje onderdeel uitmaakte van de permanente expo, rezen er meer en meer vragen op over o.a. de oorsprong van dit beeldje, de authenticiteit hiervan en de omstandigheden waarin deze gevonden was. Om deze redenen hebben de curatoren (R.A.C.F. Dijkhoff en H.J. Kelly) van de huidige nieuwe permanente expositie van het AMA besloten dat het wetenschappelijk niet verantwoord is om het witte kristallijne kalkstenen beeld nog langer deel te laten uitmaken van de permanente expositie.

Aanleiding huidig rapport

De aanleiding tot het opmaken van dit rapport over de redenen waarom het witte kristallijne kalkstenen beeld gevonden te Tanki Leendert geen onderdeel meer uitmaakt van de nieuwe permanente expo van het NAMA is een aanvraag van de Minister van Economische Zaken, Sociale Zaken en Cultuur (door een brief geschreven door een lid van de familie Wolter, n.l. Yolanda Editha Lake-Wolter) aan het NAMA voor een reactie/advies omtrent dit beeld.

Wetenschappelijke informatie Witte kristallijne kalkstenen beeld

Achtergrond informatie onderzoek Venezolaanse en Caraïbische archeologie

Het chronologisch kader van de Venezolaanse en Antilliaanse archeologie is eind jaren vijftig, begin jaren zestig ontwikkeld door Prof. Dr. Irving B. Rouse en Dr. Jose M. Cruxent (Cruxent en Rouse 1958-59, 1961; Rouse en Cruxent 1963; Rouse 1992). Deze twee archeologen worden gezien als de pioniers van de Antilliaanse en Venezolaanse archeologie. In de eerste Encyclopedie van de Nederlandse Antillen hebben zij over de archeologie geschreven (Rouse en Cruxent 1969). Het zal blijken dat de twee specialisten bij uitstek van de Venezolaanse en Antilliaanse archeologie, Prof. Dr. Rouse en Dr. Oliver, die in 1989 promoveerde met het proefschrift getiteld *The Archaeological, Linguistic and Ethno-historical Evidence for the Expansion of Arawakan into Northwestern Venezuela and Northeastern Colombia*, ertoe hebben bijgedragen dat er grote vraagtekens gezet moeten worden bij een aantal aspecten van het bewuste witte kristallijne kalkstenen beeld gevonden te Tanki Leendert.

Voorgaande studies: Drs. Egbert H.J. Boerstra 1983

Voor zover bekend is alleen door Drs. E.H.J. Boerstra een wetenschappelijk artikel gepubliceerd over dit witte kristallijne kalkstenen beeld gevonden te Tanki Leendert (Boerstra 1985:409-420). In dit artikel gaat hij in op hoe de vondst is gedaan door familie Wolter, geeft hij een beschrijving van dit beeld en vergelijkt hij het beeld met andere beeldjes op Aruba, in deze regio en in het Intermediair gebied. Aruba behoort archeologisch gezien namelijk tot het Intermediair gebied welke wordt gevormd door het zuidelijk gedeelte van Midden-Amerika (Honduras, Costa Rica, Nicaragua, Panamá), de kust van Ecuador, Colombia, West-Venezuela, Aruba, Bonaire, Curaçao, Isla del Tesoro en Ave Grande. Hij stelt duidelijk dat er geen directe parallel bestaat in de geografische context: noch op Aruba, noch op Curaçao. Daarna heeft hij gekeken naar de Falcón Staat (Venezuela) en heeft geen directe connectie gevonden tussen de Falcón figurines en het witte kristallijne kalkstenen beeld. Ook concludeert hij dat het beeld niet afgeleid kan zijn van de Valencioïd series in Centraal Venezuela. In de Andes regio (Tocuyanoid, Tierroid, Santa Ana en Betijoque stijlen) was er ook niets noemenswaardig, behalve dat hij twee figurines tegenkwam die gevonden waren in de Santo Domingo grot in Trujillo (Santa Ana stijl) die een mogelijke connectie konden hebben met het Tanki Leendert beeld. Dit zou dan niet een directe connectie betreffen. Ook meer naar het westen toe, in het gebied van La Pitia en de Sierra Madre de Santa Marta (Colombia), had hij geen overeenkomsten gevonden. Waar hij wel een connectie vond is in het extreme Noord-Westen van het Intermediair gebied: figurines uit Costa Rica die *sukia's* genoemd worden. Dit zijn zittende mannelijke figurines, zonder stoel, drie-dimensionaal, armen gebogen voor de torso en gemaakt van steen. Ze worden veel in Costa Rica gevonden, zouden shamanen representeren en zijn gedateerd van 900-1550 A.D. Op drie punten heeft hij het Tanki Leendert beeld vergeleken met de *sukia's*, te weten techniek, stijl en iconografie. Volgens zijn toenmalig onderzoek, vond hij overeenkomsten op al deze drie gebieden, maar geeft hij aan hoe een mogelijke connectie tussen Costa Rica (als centrum) aan de ene kant en Aruba en Trujillo aan de andere kant geweest moest zijn, maar dat deze moeilijk te reconstrueren is. Het blijkt dat de Santa Ana beeldjes uit Trujillo (Venezuela) ook bepaalde overeenkomsten tonen met de *sukia's*. Er blijken echter grotere verschillen te heersen tussen de Santa Ana en

Aruba beeldjes onderling, dan tussen deze 3 beeldjes en de *sukia*'s. Daarom dacht hij ook niet dat er een kruis-connectie tussen de Santa Ana en Tanki Leendert beeldjes was. Hij concludeerde dat voorlopig aangenomen moest worden dat de 3 beeldjes als een lokale uiting moesten worden gezien van een iconografisch concept, gelimiteerd door het material soort en techniek, dat zijn centrum had in Centraal en Oost Costa Rica.

Toentertijd zei hij al dat het een grote geografische afstand betrof, maar wel binnen het Intermediair gebied viel. Het concept zou bekend kunnen zijn in andere regio's zonder sporen achter gelaten te hebben voor ons.

Het witte kristallijne kalkstenen beeldje van Tanki Leendert heeft later veel vragen opgeroepen bij archeologen en experts van de Dabajuroïd cultuur. Dit heeft toch ook bij Drs. Boerstra een rol gespeeld, zoals blijkt uit het naambordje in de vitrine waar het beeldje tentoongesteld stond. De tekst zei:

This statuette of crystalline white limestone is unique for Aruba. It undoubtedly is of an Indian origin; it most probably dates from the Dabajuroïd Pre-Columbian Period. It is not sure whether it was made in Aruba. It was found at Tanki Leendert by Mrs. M. Werleman-Wolter and was donated by her to the museum.

Dit betekent dat de theorie die Boerstra gepresenteerd had tijdens het 10de *Congress for the Study of the Pre-Columbian Cultures of the Lesser Antilles* in 1983, zichzelf toch niet overtuigde, aangezien het Tanki Leendert beeldje een lokale uiting moest zijn van een iconografisch concept uit Costa Rica, terwijl hij in de tekst van het beeldje in de voormalige permanente expo van het AMA opnam dat het niet zeker is dat het op Aruba vervaardigd was, waardoor hij zichzelf eigenlijk tegensprak.

Informatie Prof. Dr. Irving Rouse (1992) en Dr. Jose R. Oliver (1996)

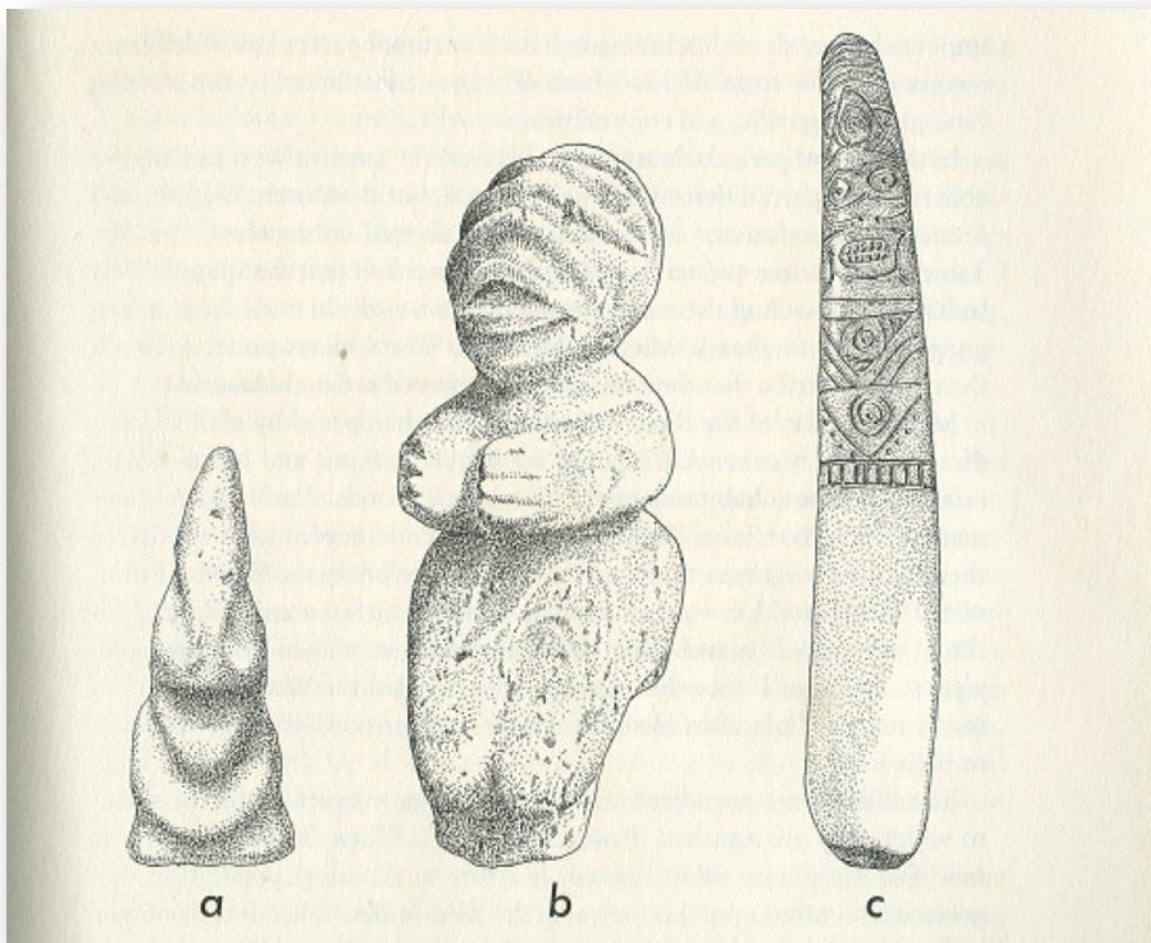
Toen ik met mijn doctoraal scriptie bezig was (1994-1997) en allerlei vraagstukken over de Arubaanse prehistorie behandelde, kwam ook dit witte kristallijne kalkstenen beeld ter sprake. Ik was namelijk iets heel verhelderends tegengekomen in een zeer belangrijke publicatie van Prof. Dr. Rouse getiteld *The Tainos. Rise and Decline of the People Who Greeted Columbus*. Dit boek werd in 1992 gepubliceerd, aangezien dat jaar werd geconmemoreerd dat Columbus 500 jaar geleden (1499) in de Amerika's aankwam. De eerste etnische groep die hij tegenkwam waren de Tainos. In dit boek concentreerde Rouse zich op de Tainos door van enkele kardinale vraagstellingen uit te gaan zoals: Wie waren ze? Waar kwamen hun voorouders vandaan? Hoe komt het dat zij zich ontwikkelden en dominant werden in het Caraïbisch gebied? Waarom viel hun samenleving in elkaar onder de Europese overheersing? Met welke innovaties hebben zij bijgedragen aan de rest van de wereld? Het was een *update* van de bestaande data over deze belangrijke vraagstukken. In deze publicatie ontdekte ik een zeer belangrijke paragraaf getiteld *Revival* welke de wederopstanding van Taino kunstwerk behandelt (Rouse 1992:163-164). Deze ontwikkeling werd de "Neo-Taino" kunst genoemd, maar het kan ook wel de Post-Klassieke Taino genoemd worden. In deze paragraaf heeft Rouse 3 artefacten gepubliceerd die de Neo-Taino kunst vertegenwoordigden (zie fig. 2). Tot mijn verbazing zag ik een beeld welke grote gelijkenissen vertoonde met het witte kristallijne kalkstenen beeld gevonden te Tanki Leendert (zie fig. 1). Hij zei het volgende over deze artefacten (Neo-Taino kunst):

The final reason for the revival of Taino art is that tourists have discovered it, particularly in the Dominican Republic, Puerto Rico, and Haiti- and have created a market for falsifications and reproductions. Some specimens are crudely done, but the best are equal in quality to the aboriginal artifacts (fig. 40). They differ in one or more ways: use of modern materials or techniques, modification of Taino shapes or motifs, and new combinations of modes of material, shape and decoration (Rouse 1992:164).

Qua techniek zijn er bepaalde overeenkomsten te zien tussen het beeld gevonden te Tanki Leendert en het beeld gepubliceerd door Rouse (figurine B), zoals het materiaal soort (steen), maar in het bijzonder dat het Tanki Leendert beeld van kristallijn kalksteen is en die van Rouse van koraal kalksteen. Stylistisch zijn er een aantal overeenkomsten, zoals het driedimensionaal aspect en iconografisch hebben ze b.v. beide uitgestrekte armen en overeenkomstige lippen, terwijl beide een zittende man voorstellen.

Deze informatie had me aan het nadenken gebracht en tot mijn geluk had ik in 1996 de eer om met Dr. Jose Oliver te praten toen ik met mijn scriptie bezig was. Hij was voor een kort bezoek in Nederland en ik kreeg de kans om hem bij mij thuis uit te nodigen om zodoende naar het aardewerk van Tanki Flip/Henriquez te kijken waarmee ik bezig was. Ik stelde hem direct een aantal belangrijke vragen die ik had en liet hem een foto van het bewuste witte kristallijne kalkstenen beeld gevonden te Tanki Leendert zien. Hij zei direct dat het om een vervalsing (falsificatie) ging. Later toen hij in 2001 op Aruba was tijdens het IACA congres en het beeld persoonlijk zag, zei hij dit weer. Ik heb deze informatie uiteindelijk ook verwerkt in mijn doctoraal scriptie en vermeld wat Rouse en Oliver gezegd hebben (Dijkhoff 1997: 39, 69). Zelf heb ik mijn bedenkingen gehad over dit beeldje ten tijde van mijn scriptie. Deze onzekerheden werden alleen maar versterkt toen ik als landsarcheoloog in dienst trad bij het AMA in de functie van Hoofd van de Wetenschappelijke Afdeling, nadat ik met velen over dit beeldje gesproken had, zoals uit de volgende punten zal blijken.

Dr. Aad H. Versteeg (1988-1997; 2010)

In de jaren dat Dr. Versteeg adviseur van het AMA was, heeft hij ook zijn bedenkingen gehad over het kristallijne kalkstenen beeld van Tanki Leendert. Voornamelijk over de manier waarop het gevonden is en over de plaats van oorsprong (Versteeg 1991:18). In een gesprek gehouden op 23 April 2010 j.l. met Dr. Versteeg, heeft hij het op de volgende manier verwoord. Het beeldje is volgens hem niet van Arubaanse makelij. Bovendien hoort de stijl en iconografie van dit beeld helemaal thuis in de Taino traditie (Hispaniola: Haiti/Sto. Domingo). Hij denkt ook dat het beeld zeer waarschijnlijk wel precolumbiaans is, maar dat het niet op Aruba terecht is gekomen via handel of diffusie van ideeën tussen de Arubaanse perhistorische bewoners en de Tainos gedurende de Ceramische Periode (900/1000-1515 A.D.). Op de een of andere manier is iemand vanuit die kant naar Aruba gekomen in het (recente?) verleden en is het uiteindelijk terechtgekomen in de bewuste rooi te Tanki Leendert. Dit betekent dat het beeld geen betekenis heeft voor de Arubaanse prehistorie, maar wel waarde heeft voor ons cultureel erfgoed, aangezien het een precolombiaans artefact betreft.

Uitspraken deelnemende archeologen aan het 19de congres van de International Association for Caribbean Archaeology gehouden op Aruba in 2001

In 2001 waren het Archeologisch Museum Aruba en Land Aruba gastheer voor het belangrijkste congres van archeologen die onderzoek doen in het Caraïbisch gebied, namelijk het tweejaarlijks congres van de (19de) *International Congress for Caribbean Archaeology* (IACA). Er was een

record aantal deelnemers, waaronder de meest prominente archeologen die onderzoek doen in het Caraïbisch gebied, met in totaal meer dan 150 deelnemers uit meer dan 15 landen. Tijdens dit congres was op woensdag 25 Juli 2001 een veld excursie georganiseerd waarbij de archeologische vindplaats Tanki Flip en de expo van het Archeologisch Museum Aruba werden bezocht door de deelnemers. Ik stond opgesteld bij onze expo om de deelnemers te ontvangen en vragen te beantwoorden. Het was die dag zeer opvallend hoeveel archeologen die de expo bezochten mij kwamen vragen waarom we het witte kristallijne kalkstenen beeldje in onze expo hadden. Hun mening was dat het om een falsificatie ging, dan wel dat dit beeldje niet thuishoorde in de expo over de Arubaans Indiaanse geschiedenis, aangezien het niets te maken had met de Arubaanse prehistorie. Dit werd later ook doorgegeven in de interne personeelsvergadering van het AMA, maar gezien het museum beleid over de expo, kon het beeldje toentertijd niet zomaar verwijderd worden.

Ongebruikelijke observaties

Er zijn een aantal belangrijke observaties die de Wetenschappelijke Afdeling door de jaren heen heeft gedaan, waardoor in ons beleid rekening gehouden wordt met mogelijke falsificaties of ongefundeerde, foute informatie omtrent vondsten. Zo heeft een van de assistent archeologen in 2000 te Bank'i Jerome, achter KIA, in een archeologische vindplaats een hanger bestaande uit schelpen gevonden die met een moderne machine gemaakt zijn. In ditzelfde gebied hebben we in 2000/2001 ook "moderne" petroglieven gevonden die cultureel gezien helemaal niets te maken hebben met de Indiaanse culturen van Aruba. Meerdere "moderne" rotstekeningen zijn geïdentificeerd temidden van originele rotstekeningen te Palo Marga, waaronder figuren van olifanten en ezels die total niet thuishoren in de prehistorische cosmovisie van de Arubaanse Indianen.

Ook krijgen we geregeld vondstmeldingen van artefacten waar we twijfelen aan de locatie van de vondst. Zo was er in de oude permanente expositie van het AMA een adelaarskop die bekend is uit de Amazone, maar die niet thuishoort in de Arubaanse Indiaanse culturen en waar sterk wordt getwijfeld aan wat de vinder heeft verteld over de locatie van de vondst. Zo was er een dergelijke vondstmelding van een aantal potten in 1999/2000. Er werd ons verzekerd dat ze op Aruba gevonden waren, maar bij nader onderzoek werd het duidelijk dat ze van Costa Rica afkomstig waren. Bovendien waren ze ook niet uit de prehistorische tijd.

Zo zijn er meerdere van dit soort observaties in het veld of van vondstmeldingen, wat ons dwingt zeer voorzichtig te zijn met de informatie die wordt verstrekt bij vondstmeldingen, en ook laat zien dat er mensen zijn die falsificaties produceren en deze in archeologische vindplaatsen achterlaten.

Conclusies

Oordeel witte kristallijne kalkstenen beeld van Tanki Leendert gedurende de laatste 15 jaar .

Het moge duidelijk zijn dat de archeologen gespecialiseerd in het Caraïbisch gebied en vooral de specialisten van de Dabajuroïd cultuur, ontzettend veel twijfels hebben over de authenticiteit, oorsprong en vondst *in situ* van het witte kristallijne kalkstenen beeld van Tanki Leendert. Het onderzoek dat Drs. Boerstra heeft uitgevoerd in 1983 heeft geen uitsluitsel opgeleverd. Bovendien spreekt hij zichzelf tegen. De grote kenners van de Venezolaanse archeologie Prof. Dr. Rouse en Dr. Oliver bestempelen dit beeld en soort beelden als falsificaties of reproducties. De kenners van de Arubaanse Dabajuroïd cultuur, Dr. Aad Versteeg en ikzelf, hebben ook meer twijfels over dit beeld dan zekerheden. Opvallend was dat in 2001 archeologen uit meer dan 15 landen tijdens het IACA congres gehouden op Aruba, tijdens hun bezoek aan de expo van het AMA waar toentertijd het beeld nog deel van uitmaakte, ook hebben laten weten dat dit beeld niet origineel is, of dat het een falsificatie betreft. In de 11 jaar dat ik werk bij het AMA, heb ik meer archeologen gesproken die Aruba bezochten en onze expo zagen en dezelfde vragen stelden over het Tanki Leendert beeldje. Al deze informatie heeft ertoe geleid dat de curatoren van de huidige expositie van het NAMA de beslissing hebben genomen om het beeld geen onderdeel meer te laten uitmaken van de permanente expositie van het NAMA, aangezien dit momenteel wetenschappelijk onverantwoord is.

Samenvatting theorieën witte kristallijne kalkstenen beeld Tanki Leendert

Samenvattend kunnen we zien dat er een aantal belangrijke theorieën zijn waar we rekening mee moeten houden wanneer we het hebben over de cultuur historische waarde van het witte kristallijne kalkstenen beeld gevonden te Tanki Leendert.

De eerste theorie is dat het hier simpelweg een vervalsing of reproductie betreft die niet ouder is dan 50 jaar. Deze grens is heel belangrijk, aangezien alles wat ouder is dan 50 jaar, tot de archeologie kan behoren volgens bepaalde criteria. Indien het dus een vervalsing ouder dan 50 jaar zou betreffen, dan zou het, ondanks dat het een vervalsing/reproductie is, toch archeologisch kunnen zijn en dus een archeologische waarde hebben.

De tweede theorie is dat het wel een Precolumbiaans artefact betreft, maar behorend tot de prehistorische Taino cultuur (Hispaniola, Cuba, Pto. Rico, Jamaica). Dit betekent dat dit artefact geen enkele relevantie heeft voor de geschiedschrijving en reconstructie van het Arubaans Indiaans verleden, maar wel bij kan dragen aan die van de Taino cultuur van de Grote Antillen.

De derde theorie is dat het toch wel degelijk tot een, tot nog toe, totaal onbekend aspect van de Dabajuroïd cultuur behoort. In dit geval betekent het dat dit beeld van uitermate belang zou kunnen worden in de reconstructie van het Indiaans verleden van Aruba.

De drie theorieën hebben allemaal hun pro's en contra's. De huidige kennis van de Dabajuroïd cultuur en de Venezolaanse en Caraïbische archeologie, duiden in de richting van de eerste twee theorieën. Toch is het moeilijk om theorie drie helemaal uit te sluiten, aangezien alleen zeer gespecialiseerd onderzoek deze uitsluiting zou kunnen bevestigen. Het wordt dan ook ten stelligste aangeraden om dit ter zijner tijd uit te voeren om zodanig meer licht te kunnen werpen op de vele twijfels en vragen die er bestaan over dit beeld.

Bibliografie

- Boerstra E.H.J.
1985 A limestone human figure from Tanki Leendert, Aruba, Netherlands Antilles. *Proceedings of the Tenth International Congress for the Study of the Pre-Columbian Cultures of the Lesser Antilles*:409-420. Martinique.
- Cruxent, J.M., and I. Rouse
1958/59 *An Archaeological Chronology of Venezuela*. Pan American Union, Social Science Monographs No. 6, Vols. 1-2. Washington, D.C.
1961 *Arqueología Cronológica de Venezuela*. Pan American Union, Estudios Monográficos No. 6, Vols. 1-2. Washington, D.C.
- Dijkhoff, R.A.C.F.
1997 Tanki Flip/Henriquez: An Early Urumaco Site in Aruba. Unpublished Master's thesis, Leiden University, Leiden.
- Dijkhoff, R.A.C.F., and M.S. Linville
2004 *The Archaeology of Aruba: The Marine Shell Heritage*. Publications of the Archaeological Museum of Aruba 10. Oranjestad, Aruba.
- Palm, J. de (editor)
1985 *Encyclopedie van de Nederlandse Antillen*. 2nd rev. ed. De Walburg Pers, Zutphen.
- Oliver, J.R.
1989 *The Archaeological, Linguistic and Ethno-historical Evidence for the Expansion of Arawakan into Northwestern Venezuela and Northeastern Colombia*. Ph.D. dissertation, University of Illinois at Urbana-Champaign. University Microfilms, Ann Arbor.
- Rouse, I., and J.M. Cruxent
1963 *Venezuelan Archaeology*. Yale University Press, New Haven and London.
1969 Archeologie. In *Encyclopedie van de Nederlandse Antillen*, edited by H. Hoetink, pp. 29-39. Elsevier, Amsterdam/Brussel.
- Rouse, I.
1992 *The Tainos. Rise and Decline of the People who Greeted Columbus*. Yale University Press, New Haven.
- Versteeg, A.H.
1991 *The Indians of Aruba*. Publication of the Archaeological Museum Aruba 4. Oranjestad, Aruba